

■ ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 332.146.2

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО- ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ: ДОСВІД РОЗВИНЕНИХ КРАЇН ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ ©

Н.О. АНДРУСЯК
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки
підприємства, обліку і аудиту
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
(м. Черкаси)

Статтю присвячено дослідженню напрямів розвитку еколого-економічної конкурентоспроможності окремих зарубіжних країн з метою імплементації передового зарубіжного досвіду до українських реалій. Зазначено, що розв'язання екологічних проблем сприяє виникненню нових можливостей та одержанню підприємствами нових вигод, що є одним із факторів розвитку ринку екологічних послуг. Розглянуто основні історичні документи та заходи, які висвітлюють екологічну проблематику на світовому рівні, що свідчить про її глобальну природу. Складна довготривала перебудова стандартів споживання, виробництва та використання природних ресурсів, розпочата розвиненими країнами світу, визначена як пріоритетна основа для подальшого розвитку еколого-економічних підходів до ефективності та конкурентоспроможності.

Подано пріоритетні напрями ефективності розвитку еколого-економічної конкурентоспроможності у розвинених країнах, які ґрунтуються на засадах теорії зеленої економіки, що є зміненою та удосконаленою еколого-економічною моделлю економіки майбутнього. Досліджено основи еколого-економічної конкурентоспроможності в окремих зарубіжних країнах та окреслено галузі, які є основою для її формування та зміцнення. Дослідження досвіду зарубіжних країн дозволило сформулювати основи, які забезпечують ефективність їхньої еколого-економічної конкурентоспроможності.

Конкретизовано напрями, які сприятимуть забезпеченню еколого-економічних конкурентних переваг для українських реалій.

Ключові слова: еколого-економічна конкурентоспроможність, «зелена економіка», глобалізація, екологічний ринок, галузі економіки, еколого-економічна конкурентна перевага.

Літ.: 35.

Постановка проблеми. Межа ХХ-ХХІ ст. для України характеризується змінами пріоритетів поступальної макро- та мезоекономічної динаміки, трансформацією уявлень про роль екології територій у національному та світовому господарстві, що зумовило необхідність переходу від декларативного проголошення екологічних принципів до розробки і реалізації ефективної концепції й механізмів територіального розвитку. Нагальна потреба адаптації зазначеної парадигми до

© Н.О. АНДРУСЯК, 2018

вітчизняної економіки зумовлена несприятливим станом навколишнього середовища, переважанням ресурсовидобувних і ресурсномістких секторів у структурі господарства, низькою ефективністю державної екологічної політики, що виявляється у суперечливості та неоднозначності реформ у сфері природокористування й охорони навколишнього середовища, у дублюванні функцій державних і місцевих органів влади при проведенні екологічного контролю (нагляду).

Переважання екологічно «брудних» виробництв, концентрація промислових об'єктів у великих містах та промислових центрах, збільшення площ для розміщення відходів виробництва й споживання створюють умови для ескалації негативного впливу на навколишнє середовище і, як наслідок, зниження тривалості життя, погіршення здоров'я населення. Це чітко прослідковується в Україні. Так, за даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій [1] у період 2013-2017 рр., виникає близько 150-160 надзвичайних ситуацій щороку (для порівняння, у США кількість таких аварій складає в середньому 450, Швеції – 70 Німеччині – 80) [2]. На вітчизняних територіях в середньому 40-45% надзвичайних ситуацій, що відбуваються, мають техногенний характер. У 2017 р. сталося 50 аварій техногенного характеру, з яких 2 мали статус державного, 8 регіонального та 69 місцевого рівнів, які супроводжувалися виникненням не лише екологічних проблем, а й людськими жертвами. Розміри лише прямих матеріальних збитків від аварій техногенного походження в Україні у 2017 р. склали 0,9 млрд грн. Географічно більшість техногенних аварій прив'язана до регіонів, де відбуваються воєнні дії (у 2017 р. з 50 аварій техногенного характеру 13 (26%) сталося у Донецькій, 5 – у Луганській областях) та промислово розвинених регіонах (Харківська область – 6, Київська – 4) [1].

Поряд із цим прогнозується, що негативний вплив техногенних аварій на навколишнє природне середовище і населення України в найближчі роки буде зростати і збільшить щорічні витрати на ліквідацію їх наслідків з 0,5-0,9 млрд грн у 2015-2017 рр. [3] до 2-3 млрд грн до 2020 р. [4].

Розробка та впровадження екологічних послуг й технологій стимулюють інновації, формують та зміцнюють конкурентоспроможність територій, сприяють їх економічному зростанню за рахунок збільшення енергоефективності й зменшення витрат щодо використання природних ресурсів. Розв'язання екологічних проблем часто може об'єктивно сприяти виникненню нових можливостей та одержанню підприємствами нових вигод, що є одним із факторів розвитку ринку екологічних послуг: додаткові можливості для розвитку ділової активності компаній сприятимуть створенню і зміцненню їхніх конкурентних переваг; зменшенню фірм-конкурентів, не здатних забезпечити дотримання високих екологічних стандартів; захисту передового екологічно зорієнтованого бізнесу від іноземної конкуренції [5, с. 120].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові основи концепції еколого-економічного розвитку країн світу були закладені у 70-х рр. ХХ ст. у роботах вчених Римського клубу: Д. Габора, Е. Ласло, Д. Медоуза, М. Мессаровіча, А. Печчеї, Я. Тінберген та ін. Ідеї екологічного розвитку розвивали такі вчені, як Г. Брутленд, К. Варгас, Д. Гольдштейн, Б. Джероен, Г. Мітчелл, Д. Слоун, Л. Хеберл і ін. Дослідження економіки природокористування та пошук ефективних форм взаємодії держави і ринків представлені в працях У. Баумоля, Г. Бломтуста, С.Г. Гендлера, А. Пігу, Д. Пірса, К. Теріера, Т. Тайтенберга, Б. Уорда, С. Уортіера, Дж. Форрестера, А. Фрімена. Визнаючи високий рівень досліджуваності еколого-економічної проблематики, слід відзначити недостатню висвітленість питань, пов'язаних із формуванням еколого-економічної конкурентоспроможності країни та її регіонів.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення напрямів розвитку еколого-економічної конкурентоспроможності України та розвинених країн для імплементації позитивного світового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для усебічного дослідження пріоритетних напрямів розвитку еколого-економічної складової конкурентоспроможності України та розвинених країн зауважимо, що важливість досліджуваної проблематики усвідомлена світом на початку 70-х рр. ХХ ст., що підтверджується прийнятими документами, розробленими в рамках антропоцентричної парадигми, які регламентують процеси економічного і екологічного розвитку. До них належать: резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 1831 «Економічний розвиток і охорона природи» [6], доповідь по проекту римського клубу «Межі зростання» (1972 р.) [7], документи саміту ООН «Людина і навколишнє середовище» (1972 р.) [8], доповідь М. Месаровича і Е. Пестеля «Людство на поворотному пункті» (1974 р.) [9] та ін. Підсумком стала вперше сформульована в загальносвітовому масштабі проблема припинення експоненціального економічного зростання, необхідність переходу до якісного зростання, що враховує параметри глобальної динамічної збалансованості.

Документи Асамблеї ООН в Найробі (Кенія) [10] у 1982 р. зафіксували незадовільні результати реалізації глобальних принципів розвитку країн. Учасники саміту дійшли висновку, що основні причини екологічних проблем зосереджені в соціально-економічній організації суспільства, що зумовило перехід до нової біосфероцентричної парадигми. Теоретичні напрацювання в межах цієї наукової платформи стали основою для розробки нового комплексу документів, які регламентують процеси економічного і екологічного розвитку в світовому масштабі. Нова парадигма ініціювала серію інституційних реформ (створена Міжнародна комісія ООН з навколишнього середовища і розвитку (1983 р.) [10], сформовані природоохоронні міністерства і відомства на рівні національних держав та ін.).

Міжнародна конференція ООН щодо навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро (1992 р.) [11] проголосила перехід до «нової ери економічного розвитку, безпечної для навколишнього середовища». На конференції було зазначено, що для подальшого розвитку людського суспільства необхідно забезпечити збалансованість інтересів між економічною, екологічною та соціальною компонентами. Виокремлені на конференції протиріччя стали основою переходу до нової ноосферної парадигми, у межах якої проведено ряд заходів: доповідь М. Стронга щодо резолюції Всесвітньої конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) [12], Міжнародна конференція ООН з проблем народонаселення і розвитку (Каїр, 1994 р.) [13], Всесвітня зустріч на вищому рівні в інтересах соціального розвитку (Копенгаген, 1995 р.) [14], IV Всесвітня конференція з прав жінок (Пекін, 1995 р.) [15], Всесвітній саміт з проблем забезпечення населення продовольством (Рим, 1996 р.) [16, с. 39], Конференція ООН з проблем населених пунктів (Стамбул, 1996 р.), Кіотський саміт щодо глобального потепління (Японія, 1997 р.) [17] та ін. Концептуальні засади сталого еколого-економічного розвитку наповнюються новим змістом, розширюється спектр питань, які передбачається вирішити у процесі її реалізації. Конференція ООН зі сталого розвитку у 2012 р. (Ріо-де-Жанейро) [17] підтвердила, що капіталістичний шлях розвитку – тупиковий, і що світова цивілізація розвивається неправильно.

Незважаючи на прийняті у світовій практиці документи, сучасний стан глобальної еколого-економічної системи у ряді країн характеризується як нестійкий через загострення внутрішніх, зокрема соціальних протиріч, що створюють умови для можливої її загибелі або переходу в новий якісний рівень [12]:

1) в екологічній підсистемі антропогенний вплив людства на навколишнє природне середовище перевершило допустимі межі, триває активне руйнування біосфери під впливом взаємозумовлених процесів: економічне зростання – зростання населення – зростання споживання ресурсів – руйнування навколишнього середовища – розпад геному людини;

2) в економічній підсистемі домінують економічні цілі розвитку (прибуток, збагачення), що переважає екстенсивний шлях розвитку, відсутні економічні критерії, що свідчать про перевищення допустимого впливу на навколишнє природне середовище;

3) в соціальному аспекті панує філософія антропоцентризму. Ідеологія захисту навколишнього середовища перебуває в зародковому стані. Національні, групові інтереси домінують над загальнолюдськими. Динамічне зростання населення в державах з низьким рівнем розвитку викликає посилення розриву у рівні життя, зростання малозабезпечених верств населення супроводжується зростанням захворюваності і т. ін. [12].

Розвиваючись на нових закладених світовою спільнотою основах, розвинені країни світу почали складну довготривалу перебудову стандартів споживання, виробництва та використання природних ресурсів, визначивши як пріоритет еколого-економічні підходи до ефективності, конкурентоспроможності, основ для подальшого розвитку.

Еколого-економічні пріоритети розвитку розвинених країн (так звана зелена економіка) [18, с. 152] свідчать про те, що розвиток екологічних напрямів виробництва ускладнений через:

1) організаційно-інституційні зміни, у тому числі державну та регіональну підтримку;

2) значні інвестиційні вливання протягом тривалого часу;

3) довгостроковість в отримванні прибутку.

Пріоритетні напрями ефективності розвитку еколого-економічної конкурентоспроможності розвинених країн ґрунтуються на засадах теорії зеленої економіки, яка є зміненою та удосконаленою еколого-економічною моделлю економіки майбутнього, базується на трьох аксіомах:

1) по-перше, неможливо нескінченно розширювати сферу впливу в обмеженому просторі;

2) по-друге, неможливо вимагати задоволення нескінченно зростаючих потреб в умовах обмеженості ресурсів;

3) усі поверхні Землі є взаємопов'язаними [19].

Розглянемо, які пріоритети еколого-економічного розвитку визначено в окремих країнах світу.

Так понад 23% всіх патентованих в світі технологій у сфері екології та понад 30 % у сфері сонячної та вітроенергетики припадає на німецькі компанії, де працює 4,5 % економічно-активного населення. Німеччина посідає перше місце в світі за обсягами торгівлі екологічно безпечною продукцією (експортує на суму понад 60 млрд

євро щорічно). Частка ФРН у загальному обсязі світової торгівлі відповідною продукцією становить 16%. При цьому на Німеччину припадає 2/3 світового ринку автоматизованих систем сортування сміття, 90% ринку біогазових установок. В Італії до галузей, які провадять діяльність у сфері «зеленої економіки» належать: обробна промисловість (27,7%), сфера послуг (22,1%). Майже 42 % зелених компаній працює у сфері комунальних послуг (енергія, газ, вода), 25,7% – у сфері будівництва [20]. Суттєві зусилля у цій країні спрямовуються на електрику, у зв'язку з чим прийнято Енергетичну концепцію на період до 2050 р. Основними її цілями є, по-перше, переорієнтація народного господарства на альтернативні джерела енергії, по-друге, недопущення перевищення прийнятих норм вартості енергії.

У Швеції політика «зеленої економіки» спрямована на утилізацію відходів. Нині утилізується близько 97% від загального їх обсягу в країні, домогосподарства отримують пільги за умови переходу на відновлювані енергетичні джерела [21].

Канада є найбільшим світовим виробником гідроенергії (з цієї країни експортується близько 60% виробленої електрики). Сектором альтернативної енергетики в Канаді, що зростає найшвидше, є вітроенергетика [22].

Великобританія затвердила План переходу до низьковуглецевої економіки, за яким до 2020 р. планується отримувати з цих джерел 40% усієї електроенергії. Підтримка уряду відіграє першочергову роль і складає загалом близько 400 млн фунтів стерлінгів.

Згідно даних статистичного порталу Європи серед основних експортерів екологічної продукції у світі визначено Китай, Сполучені Штати Америки, Німеччину, Японію, Великобританію (рис. 1) [20, 23, 24].

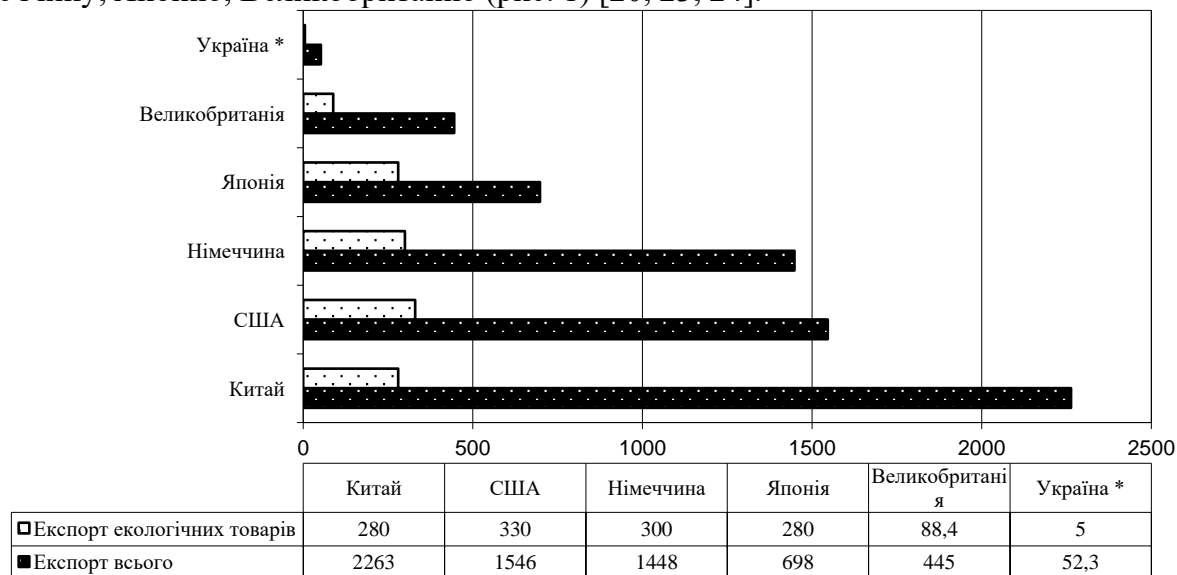
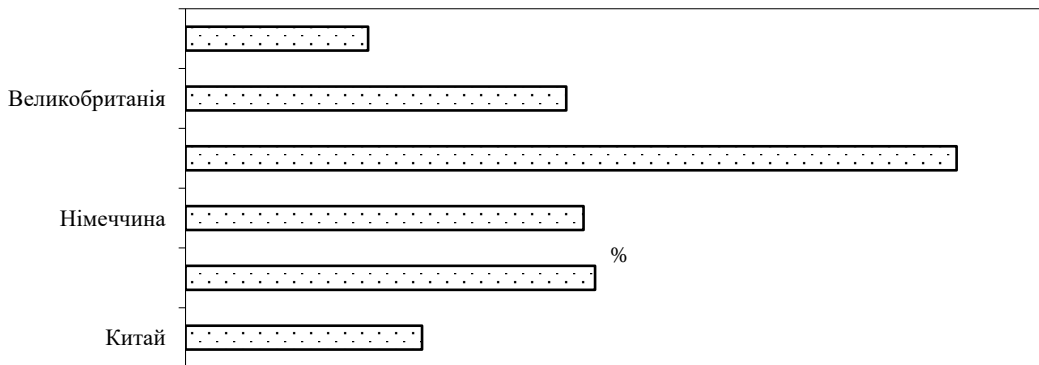

Рис. 1. Річний обсяг експорту окремих країн у 2017 р. (млрд дол. США)

Джерело: розробка автора на основі [20, 24]

Світовий ринок екологічних технологій товарів і послуг досяг у 2017 р. 1,05 трлн дол. США. Питому вагу екологічних товарів у загальному експорті деяких країн зображено на рис. 2.

Рис. 2. Питома вага екологічних товарів у загальному експорті країн
Джерело: розробка автора на основі [20, 23, 24]

Серед найбільших експортерів екологічних товарів та послуг – Японія, США, Німеччина та Великобританія. Структура ринку екологічних товарів у країнах-експортерах відрізняється, країни з високорозвиненими технологіями (Японія, США, інші) експортують, в основному, природозберігаючі технології та обладнання, інші – такі, як Китай, Україна експортують здебільшого органічну продукцію сільського господарства.

Сполучені Штати представляють найбільший ринок, на який припадає приблизно третина світового ринку. Промисловість США є світовим лідером у секторі виробництва екологічних товарів, що додало майже 330 млрд дол. До ВВП країни у 2017 р. [25]. Компанії експортували товарів і послуг на суму 47,8 млрд дол. США у 2017 р. В індустрії екологічних товарів зайнято близько 1,6 млн чоловік.

Далеко не весь вироблений товар реалізується на експорт. Більша його частина використовується для внутрішнього споживання. Експортується в середньому 17 % екологічних товарів та послуг. Серед лідерів експорту [26, с. 10]:

–обладнання в галузі використання відновних ресурсів (сила вітру, енергія сонця, геотермальної енергії та ін.), обсяг експорту якого досягає 70% виробленого в країні, що становить 25,9 млрд дол. США;

–інструменти та інформаційне (програмне забезпечення) для моніторингу навколишнього середовища (50%, або 6,7 млрд дол. США);

–технології очистки води та повітря (40% або 31,3 млрд дол. США).

Експорт технологій та обладнання для поводження з твердими відходами становить лише 1,1 % (0,11 млрд дол.) від 10,9 млрд дол. США.

Японський експорт екологічних товарів лежить у сфері технологій, насамперед, електронних систем моніторингу зовнішнього середовища, засобів стабілізації струму для вітро- та геліоелектростанцій, обладнання облаштування енергозберігаючого освітлення тощо. Величина експорту в цьому секторі у 2017 р. досягла суми 190 млрд дол. США (маже 70% екологічного експорту). Значної суми досягає експорт електромобілів (16 млрд. дол. США), роторні генератори для теплових електростанцій (23 млрд дол. США) [27].

Сектор екологічних товарів та послуг Великобританії у 2015 р. становив 1,6 % ВВП, або 70 млрд фунтів стерлінгів (88,4 млрд дол. США) [28]. Основним видом екологічної продукції Великобританії є виробництво обладнання для поводження з твердими відходами. Обсяг виробництва цієї продукції у 2017 р. склав 14,2 млрд фунтів (17,9 млрд дол. США), експортується 20% від обсягу загального виробництва

екологічних товарів цієї категорії. Величина експорту технологій і обладнання для вторинної переробки промислових та побутових відходів склала менше 10% загального обсягу екологічної продукції, виробленої в країні (6,4 млрд фунтів). Обсяг інноваційних технологій та обладнання для виробництва енергії з відновлюваних джерел складає 12,8 млрд фунтів (16,1 млрд дол.). Лише 4 % цієї продукції експортується. Обсяг виробництва обладнання для очистки води склав 7 млрд фунтів (8,8 млрд дол. США), з яких експортується менше 0,9% [29].

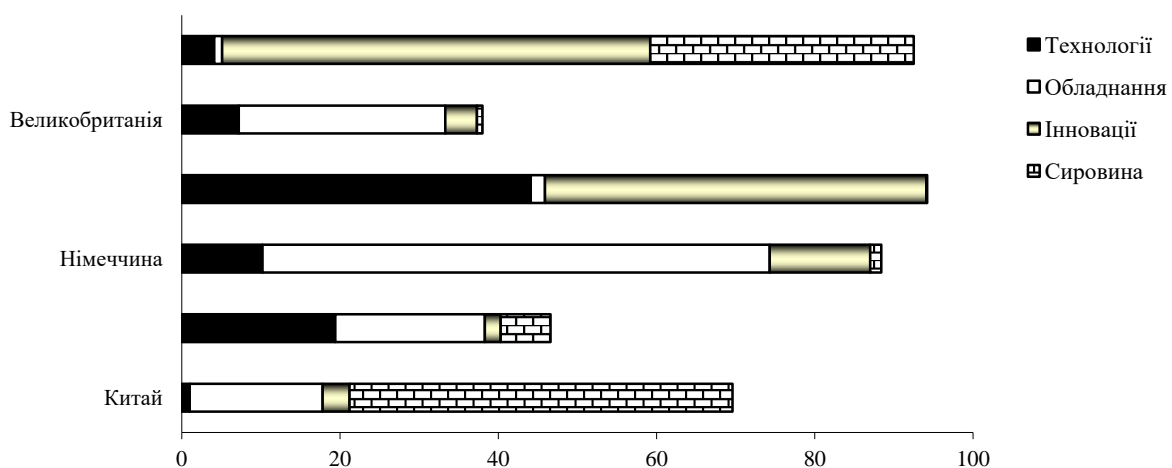
Пострадянські країни, наприклад, Угорщина, Болгарія, теж впроваджують аналогічні програми та у відповідному напрямку стимулюють розвиток економіки: розвиток інноваційних «зелених» технологій у промисловості, екологічне аграрне виробництво, інноваційні системи охорони здоров'я тощо.

Енергетична галузь створює найбільше навантаження на навколишнє середовище. Саме вона продукує щорічно до 32% речовин, що забруднюють атмосферу, землю та воду [30]. Останні роки характеризуються розвитком тих галузей енергетики, які дозволяють різко зменшити антропогенне навантаження на навколишнє середовище за рахунок зменшення викидів забруднюючих речовин, економії невідновних ресурсів тощо. Серед галузей альтернативної енергетики найбільшими темпами розвивається вітро- та геліоенергетика, як такі, що максимально зменшують фізичне навантаження на навколишнє середовище.

Лідерами в галузі вітроенергетики є країни Європи, розташовані вздовж морських берегів. Варто згадати Німеччину, потужність вітро-електростанцій у якій становить 1800 МВт, Великобританію (1586 МВт), Данію (845 МВт), Нідерланди (247 МВт).

Еколого-економічна конкурентоспроможність територій за рахунок вітроенергетики сформувалася у Китаї. За умов стрімкого економічного розвитку країни, інвестиції держави у нові енергогенеруючі об'єкти мали рекордні темпи. У 2006 р. вітроенергетичний ринок Китаю посів п'яте місце у світі (яке посідає і зараз), досягнувши 1367 МВт номінальної потужності.

Структуру експорту екологічних товарів та послуг окремих країн подано на рис. 3.

Рис. 3. Структура експорту екологічних товарів та послуг окремих країн (у % від загального обсягу екологічного експорту)

Джерело: розроблено автором на основі [20, 23, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33]

У країнах, багатих на природні ресурси, в структурі експорту переважає сировинний сегмент (Китай, Україна). Відсутність значних природних ресурсів спричиняє розвиток технологій, які компенсують їх недостачу. Як наслідок, у структурі екологічного експорту таких країн переважають технологічні та інноваційна складові, а також експорт екологічних машин і обладнання.

На основі досвіду зарубіжних країн сформульовано основи, які забезпечують ефективність їхньої еколого-економічної конкурентоспроможності:

по-перше, це обмежене втручання держави до процесів формування і впровадження еколого-економічних інновацій;

по-друге, влада здійснює підтримку та сприяння екологічним інноваціям через законодавчі положення (податкові пільги, канікули, гнучке оподаткування тощо);

по-третє, активно працює сегмент економіки щодо переробки відходів та використання вторинної сировини у всіх сферах бізнесу та галузях виробництва;

по-четверте, одне з основних місць посідає розробка й впровадження державних та регіональних еколого-економічних програм, спрямованих на комплексне використання конкурентних переваг територій та підсилення їх екологічного потенціалу для утримання довгострокового ефективного розвитку;

по-п'яте, більшість країн приділяють особливу увагу екологічній освіті і культурі, який визначає поведінку населення й підприємницьких структур.

Україна має прогалини у всіх зазначених напрямках розвитку щодо формування еколого-економічної конкурентоспроможності. Так вітчизняний експорт, в основному, має сировинний характер: руди, шлаки, зола, чорні метали, зернові культури. У 2017 р. експорт в країни Європи за цими категоріями товарів склав понад 20 млрд дол. США, ще 25 млрд дол. – поставки в країни СНД (включаючи Росію) [34]. Лише 4,8 млрд дол. приносить експорт товарів та послуг, які відносять до екологічних. Насамперед, це продукція органічного землеробства, обсяг експорту якого у 2017 р. склав 1,6 млрд дол. США [31], обладнання для виробництва електрогенераторів (0,6 млрд дол. США), програмне забезпечення систем локального моніторингу ступеня забруднення атмосферного повітря та інших (2,1 млрд дол. США) [35]. Екологічна освіта і культура перебувають на стадії формування і нині носять рекомендаційно-дорадчий характер. Досі не розвинений бізнес з переробки відходів, так само мало приділяється уваги розробці еколого-економічних програм, які мають сприяти еколого-економічній конкурентоспроможності країни, її регіонів та забезпечити тривале стійке зростання.

Висновки. Розглянувши напрями розвитку еколого-економічної конкурентоспроможності в окремих країнах світу та в Україні, варто відзначити, що глобалізація змушує враховувати світові тенденції та здійснювати вибір на користь найуспішніших з них. Засади «зеленої економіки» чи еколого-економічної діяльності поступово посідають у розвитку розвинених країн пріоритетне місце, хоча в Україні повільність цих процесів очевидна. На прикладі формування еколого-економічної конкурентоспроможності у країнах світу до напрямів, яким слід приділити першочергову увагу та які забезпечать формування еколого-економічних конкурентних переваг в Україні, належать: орієнтація держави на екологічну економіку (корегування податкового, фінансового, соціального, культурно-освітнього, управлінського, інформаційного тощо важелів); формування еколого-економічних програм у структурі стратегій еколого-економічної конкурентоспроможності; дотримання принципів та активне впровадження «зеленої економіки» у діяльність бізнесу та життя суспільства; викоремлення галузей та сфер бізнесу, які сприятимуть створенню найбільш потужних еколого-економічних конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-аналітична довідка про виникнення надзвичайних ситуацій в Україні у 2017 році. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. URL: <http://www.dsns.gov.ua/ua/Dovidka-za-kvartal/72899.html> (дата звернення 09.12.2018).
2. Disaster Statistics – Europe – Countries & Regions – PreventionWeb.net.. URL: <https://www.preventionweb.net/publications/list/#hits=20&sortby=default&view=pw&filter=unisdrcontenttype%3A%5E%22Documents+%26+Publications%22%24%0D%0Aregions%3A%5E%22Europe%22%24> (дата звернення 16.01.2019).
3. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів резервного фонду державного бюджету в 2017 році. Рахункова палата. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16757064/Zvit_12-6_2018.pdf?subportal=main (дата звернення 09.12.2018).
4. Стан виконання державних цільових програм у 2017 році. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami> (дата звернення 09.12.2018).
5. Скороход І. Тенденції розвитку світового ринку екологічних товарів та послуг. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2013. № 9. с. 118-122.
6. Резолюція ООН №1831 (XVII). URL: [https://undocs.org/ru/A/RES/1831\(XVII\)](https://undocs.org/ru/A/RES/1831(XVII)) (дата звернення 09.12.2018).
7. Бондаренко А. Програма Римського клубу по решению глобальных проблем. URL: <http://andreybondarenko.com/home-club.pdf> (дата звернення 10.12.2018).
8. Алексеєнко І.Р. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля. Історичний аспект. *Вісник НАН України*. 2014. № 4. с. 60-74.
9. Внучко С.М. Глобальні проблеми сучасності: причини виникнення та шляхи їх розв'язання. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Політологія*. 2014. Вип. 145. с. 95-99.
10. Основні всесвітні зустрічі, пов'язані зі сталим розвитком та їх результати. URL: <http://kxtp.kpi.ua/komarysta/sd03.pdf> (дата звернення 11.12.2018).
11. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. Законодавство України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 (дата звернення 10.12.2018).
12. Віденська декларація та Програма дій. Законодавство України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_504 (дата звернення 11.12.2018).
13. UN Documents Gathering a body of global agreements. URL: <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm> (дата звернення 12.12.2018).
14. Копенгагенская декларация о социальном развитии. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/copdecl.shtml (дата звернення 11.12.2018).
15. Пекінська декларація. Законодавство України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 (дата звернення 12.12.2018).
16. Бабич М. М. Понятійно-категоріальна сутність продовольчої безпеки. *Економіка та держава*. 2017. № 6. с. 39-45.
17. Rio Declaration on Environment and Development. URL: <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm> (дата звернення 11.12.2018).
18. Ільченко В.М. Аналіз показників сталості соціо-екологоекономічного розвитку регіону. *Вісник соціально-економічних досліджень*, 2013. випуск 2 (49). ч. 2. с. 148-153.

19. Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. “Зелена” економіка кризь призму трансформаційних зрушень в Україні: Монографія. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2011. 348 с.
20. Європа: Статистичний портал. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/37013/umfrage/ranking-der-top-20-exportlaender-weltweit/> (дата звернення 26.12.2018).
21. Для чого Швеція скуповує сміття? Світовий досвід боротьби зі звалищами. Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2039097-dla-cogo-svescia-skupovue-smitta_-svitovij-dosvid-borotbi-zi-zvalisami.html (дата звернення 11.12.2018).
22. Кернична А. Є. Досвід зарубіжних країн щодо вдосконалення механізмів державного управління в екологічній сфері у контексті євроінтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. с.152-156.
23. Основні показники зовнішньої торгівлі України. Український клуб аграрного бізнесу. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_rokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini (дата звернення 26.12.2018).
24. ТОП-10 товарів, які світ купує в Україні. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2555181-top10-tovariv-aki-svit-kupue-v-ukraini.html> (дата звернення 26.12.2018).
25. Міжнародна торгова організація. електронний ресурс. URL: <https://www.trade.gov/topmarkets/environmental-tech.asp> (дата звернення 26.12.2018).
26. 2017 Top Markets Report Environmental Technologies. URL: https://www.trade.gov/topmarkets/pdf/Environmental_Technologies_Top_Markets_Report2017.pdf (дата звернення 26.12.2018).
27. Державна підтримка українського експорту. Сайт Укрекспорт. URL: http://ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/jap/5699.html (дата звернення 26.12.2018).
28. UK Environmental Accounts: 2018. URL: <https://www.ons.gov.uk/economy/environmentalaccounts/bulletins/ukenvironmentalaccounts/2018#environmental-goods-and-service-sector> (дата звернення 26.12.2018).
29. GOV.UK. Exports continue to rise across the UK. URL: <https://www.gov.uk/government/news/exports-continue-to-rise-across-the-uk> (дата звернення 26.12.2018).
30. Білявський Г.О. та ін. Основи екології: Підручник Київ, 2005. 408 с.
31. Спецпроект Гаряча агрополітика. Органічний ринок в Україні – аналітика. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/415-organichniy-rinok-v-ukrayini--analitika> (дата звернення 26.12.2018).
32. Експорт ІТ-послуг з України. *Українські національні новини* URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1569403-torik-eksport-it-poslug-z-ukrayini-zris-do-2-1-mlrd-dol-ssha> (дата звернення 26.12.2018).
33. Статистичне повідомлення КНР про Національний економічний та соціальний розвиток 2017 року. Інформаційне агентство Xinhua. URL: <https://www.google.com/search?q=2017%E5%B9%B4%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E7%BB%8F%E6%B5%8E&oq=2017%E5%B9%B4%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E7%BB%8F%E6%B5%8E&aqs=chrome..69i57j0l3.1262j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (дата звернення 26.12.2018).
34. Великий експорт до Євросоюзу: що і куди продає Україна. Портал Сьогодні. URL: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/eksport-v-es-chto-i-kuda-prodaet-ukraina-1157848.html> (дата звернення 26.12.2018).
35. Експорт ІТ-послуг з України. Українські національні новини. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1569403-torik-eksport-it-poslug-z-ukrayini-zris-do-2-1-mlrd-dol-ssha> (дата звернення 26.12.2018).

References:

1. Informacijno-analitychna dovidka pro vynyknennya nadzvyčajnyh sytuacij v Ukraïni u 2017 roci [Information and analytical information on emergencies in Ukraine in 2017]. *State Service of Ukraine for Emergency Situations*. Retrieved from <http://www.dsns.gov.ua/ua/Dovidka-za-kvartal/72899.html> [in Ukrainian].
2. Disaster Statistics – Europe – Countries & Regions – PreventionWeb.net. URL: <https://www.preventionweb.net/publications/list/#hits=20&sortby=default&view=pw&filter=unisdrcontenttype%3A%5E%22Documents+%26+Publications%22%24%0D%0Aregions%3A%5E%22Europe%22%24> [in English].
3. Zvit pro rezul'taty audytu efektyvnosti vykorystannya koshtiv rezervnogo fondu derzhavnogo byudzhetu v 2017 roci [Report on the results of the audit of the effectiveness of the use of funds from the state budget reserve fund in 2017] *Accounting Chamber*. Retrieved from <https://www.preventionweb.net/publications/list/#hits=20&sortby=default&view=pw&filter=unisdrcontenttype%3A%5E%22Documents+%26+Publications%22%24%0D%0Aregions%3A%5E%22Europe%22%24> [in Ukrainian].
4. Stan vykonannya derzhavnyh cil'ovyh program u 2017 roci [Status of implementation of state target programs in 2017] Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=DerzhavniTsiloviProgrami> [in Ukrainian].
5. Skorohod I. (2013) Tendenciï rozvytku svitovogo rynku ekologichnyh tovariv ta poslug [Trends in the development of the global market for environmental goods and services]. *Naukovy`j visnyk Sxidnoyevropejs`kogo nacional`nogo universy`tetu imeni Lesi Ukrayinky – Scientific herald of the Lesia Ukrainka Eastern European National University*, 9, 118-122 [in Ukrainian]
6. Rezolyuciya OON #1831 (XVII) [UN Resolution No. 1831 (XVII)]. Retrieved from [https://undocs.org/ru/A/RES/1831\(XVII\)](https://undocs.org/ru/A/RES/1831(XVII)) [in Ukrainian].
7. Bondarenko A. Programma Rimskogo kluba po resheniyu global`nyh problem [Program of the Roman Club for solving global problems]. Retrieved from <http://andreybondarenko.com/rome-club.pdf> [in Russian].
8. Alyeksyeyenko I. R., (2014) Mizhnarodne spivrobitny`cztvo u galuzi oxorony` dovkillya. Istory`chny`j aspect [International cooperation in the field of environmental protection. Historical aspect], *Visnyk NAN Ukrayiny – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4, 60-74 [in Ukrainian].
9. Vnuchko S.M. (2014) Global`ni problemy suchasnosti: prychny vynyknennya ta shlyahy yih rozv'yazannya [Global problems of the present: the causes and ways of their solution] *Visnyk SevNTU: zbirnyk naukovy phrach – Visnyk SevNTU: a collection of scientific works*, 145, 95-99 [in Ukrainian].
10. Osnovni vsesvitni zustrichi, pov'yazani zi stalym rozvytkom ta yih rezul'taty [Major World Meetings Related to Sustainable Development and Their Results] Retrieved from : <http://kxtp.kpi.ua/komarysta/sd03.pdf> [in Ukrainian].
11. Deklaraciya Rio-de-Zhanejro shhodo navkolyshnioho seredovyshcha ta rozvytku [Rio de Janeiro Declaration on Environment and Development]. Legislation of Ukraine. Retrieved from URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 [in Ukrainian].
12. Videns`ka deklaraciya ta Programa dij [Viennese Declaration and Program of Action]. Legislation of Ukraine. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_504 [in Ukrainian].

13. UN Documents Gathering a body of global agreements. Retrieved from <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm> [in English].
14. Kopengagenskaya deklaraciya o sotsyal`nom razvitii [Copenhagen Declaration on Social Development] Retrieved from http://www.un.org/ru /documents/ decl_conv/ declarations/copdecl.shtml [in Russian].
15. Pekins`ka deklaraciya [Beijing Declaration]. Legislation of Ukraine. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507 [in Ukrainian].
16. Babych M. M. (2017) Ponyatijno-kategorial`na sutnist` prodoval`choyi bezpeky [Conceptually-categorical essence of food security] *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, 6, 39-45 [in Ukrainian].
17. Rio Declaration on Environment and Development. Retrieved from <http://www.un-documents.net/rio-dec.htm> [in English].
18. Il`chenko V.M. (2013) Analiz pokaznykiv stalosti socio-ekologoekonomichnogo rozvy`tku regionu [Analysis of indicators of sustainability socio-ecological and economic development of the region] *Visnyk social`no-ekonomichnyh doslidzhen` – Bulletin of socio-economic research*, 2(49), vol 2, 148-153 [in Ukrainian].
19. Burkyns`kyj B.V., Galushkina T.P., Reutov V.Ye. (2011) “Zelena” ekonomika kriz` pryзму transformacijnyh zrushen` v Ukrayini ["Green" economy through the prism of transformational shifts in Ukraine]. Odesa: IPREED NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
20. Yevropa: Statystychnyj portal [Europe: Statistical portal]. Retrieved from <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/37013/umfrage/ranking-der-top-20-exportlaender-weltweit/> [in Ukrainian].
21. Dlya chogo Shveciya skupovuye smittyia? Svitovyj dosvid borot`by zi zvalyshchamy [Why does Sweden buy garbage? World experience in landfill control]. Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2039097-dla-cogo-svecia-skupovue-smitta-svitovij-dosvid-borotbi-zi-zvalisami.html> [in Ukrainian].
22. Kernychna A. Ye. (2013) Dosvid zarubizhnyh krayin shhodo vdoskonalennya mexanizmiv derzhavnogo upravlinnya v ekologichnij sferi u konteksti yevrointegraciyi [Experience of foreign countries in improving the mechanisms of public administration in the environmental sphere in the context of European integration] *Investyciyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 24, 152-156 [in Ukrainian].
23. Osnovni pokaznyky zovnishn`oyi torgivli Ukrayiny [Key Indicators of Ukraine's Foreign Trade]. Ukrainian Agribusiness Club. Retrieved from http://ucab.ua /ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini [in Ukrainian].
24. TOP-10 tovariv, yaki svit kupuye v Ukrayini [TOP-10 goods that buy the world in Ukraine]. Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2555181-top10-tovariv-aki-svit-kupue-v-ukraini.html> [in Ukrainian].
25. Mizhnarodna torgova organizaciya [International Trade Organization. Electronic]. Retrieved from <https://www.trade.gov/topmarkets/environmental-tech.asp> [in Ukrainian].
26. 2017 Top Markets Report Environmental Technologies. Retrieved from https://www.trade.gov/topmarkets/pdf/Environmental_Technologies_Top_Markets_Report2017.pdf [in English].
27. Derzhavna pidtrymka ukrajins`kogo eksportu [State support of Ukrainian exports]/ Ukrexport site. Retrieved from http://ukrexport.gov.ua/ ukr/tovaroobig_z_ukr/jap/5699.html [in Ukrainian].

28. UK Environmental Accounts: 2018. Retrieved from <https://www.ons.gov.uk/economy/environmentalaccounts/bulletins/ukenvironmentalaccounts/2018#environmental-goods-and-service-sector> [in English].

29. GOV.UK. Exports continue to rise across the UK. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/news/exports-continue-to-rise-across-the-uk> [in English].

30. Bilyavs`kyj G.O. (2005) Osnovy ekologii [Principles of Ecology]. Kyiv [in Ukrainian].

31. Speczproekt Garyacha agropolityka. Organichnyj rynek v Ukrayini – analityka [Special project of Hot Agricultural Policy. The organic market in Ukraine is an analyst]. AgroPolit.com. Retrieved from <https://agropolit.com/spetsproekty/415-organichniy-rinok-v-ukrayini--analitika> [in Ukrainian].

32. Eksport IT-poslug z Ukrayiny [Export of IT-services from Ukraine]. Ukrainian national news Retrieved from <https://www.unn.com.ua/uk/news/1569403-torik-eksport-it-poslug-z-ukrayini-zris-do-2-1-mlrd-dol-ssha> [in Ukrainian].

33. Statystychne povidomlennya KNR pro Nacional`nyj ekonomichnyj ta social`nyj rozvytok 2017 roku [Statistical Report of the People's Republic of China on National Economic and Social Development, 2017]. National Economic and Social Development 2017. Retrieved from <https://www.google.com/search?q=2017%E5%B9%B4%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E7%BB%8F%E6%B5%8E&oq=2017%E5%B9%B4%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E7%BB%8F%E6%B5%8E&aqs=chrome..69i57j0l3.1262j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8> [in Chinese].

34. Velykyj eksport do Yevrosoyuzu: shho i kudy prodaye Ukraina [Large exports to the EU: what and where Ukraine sells] Portal Today. Retrieved from <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/eksport-v-es-chto-i-kuda-prodaet-ukraina-1157848.html> [in Ukrainian].

35. Eksport IT-poslug z Ukrayiny [Export of IT-services from Ukraine]. Ukrainian national news. Retrieved from <https://www.unn.com.ua/uk/news/1569403-torik-eksport-it-poslug-z-ukrayini-zris-do-2-1-mlrd-dol-ssha> [in Ukrainian].

ANNOTATION

DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC COMPETITIVENESS: EXPERIENCE OF DEVELOPED COUNTRIES FOR UKRAINIAN REALITIES

ANDRUSYAK NATALIA,

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Enterprise Economics,
accounting and auditing,*

*Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
(Cherkasy)*

The article is devoted to the study of the directions of development of ecological and economic competitiveness of certain foreign countries with the aim of implementing advanced foreign experience to Ukrainian realities. It is noted that the resolution of environmental problems contributes to the emergence of new opportunities and the acquisition of new benefits by enterprises, which is one of the factors contributing to the development of the market for environmental services. The main historical documents and

measures that cover environmental issues at the world level, which testify to its global nature, are considered. The complicated long-term restructuring of the standards of consumption, production and use of natural resources, started by developed countries of the world, is identified as a priority basis for further development of ecological and economic approaches to efficiency, competitiveness.

The priority directions of the effectiveness of the development of ecological and economic competitiveness in the developed countries based on the principles of the green economy theory, which represents the changed and improved ecology-economic model of the economy of the future, are presented. The bases of ecological and economic competitiveness in some foreign countries are investigated and the branches, which form the basis for its formation and strengthening are outlined. The study of the experience of foreign countries has allowed to formulate preconditions that ensure the effectiveness of their environmental and economic competitiveness.

The directions that will contribute to ensuring ecological and economic competitive advantages for Ukrainian realities are specified.

Key words: ecological and economic competitiveness, “green economy”, globalization, ecological market, branches of the economy, ecological and economic competitive advantages.

Lit.: 35.

**АННОТАЦИЯ
НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ: ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН ДЛЯ
УКРАИНСКИХ РЕАЛИЙ**

Н.А. АНДРУСЯК,
*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры экономики предприятия, учёта и аудита
Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого
(г. Черкассы)*

Статья посвящена исследованию направлений развития эколого-экономической конкурентоспособности отдельных зарубежных стран с целью имплементации передового зарубежного опыта к украинским реалиям. Указано, что решение экологических проблем способствует возникновению новых возможностей и получению предприятиями новых выгод, является одним из факторов развития рынка экологических услуг. Рассмотрены основные исторические документы и мероприятия, освещающие экологическую проблематику на мировом уровне, что свидетельствует о её глобальной природе. Сложная долговременная перестройка стандартов потребления, производства и использования природных ресурсов, которую начали развитые страны мира, определила как приоритетные для дальнейшего развития эколого-экономические подходы к эффективности, конкурентоспособности.

Представленные приоритетные направления эффективности развития эколого-экономической конкурентоспособности в развитых странах, основанные на принципах теории зеленой экономики, представляют собой измененную и усовершенствованную эколого-экономическую модель экономики будущего. Исследованы основы эколого-экономической конкурентоспособности в отдельных зарубежных странах и обозначены области, которые являются основой для её

формирования и укрепления. Исследование опыта зарубежных стран позволило сформулировать основы, которые обеспечивают эффективность их эколого-экономической конкурентоспособности.

Конкретизированы направления, способствующие обеспечению эколого-экономических конкурентных преимуществ для украинских реалий.

Ключевые слова: эколого-экономическая конкурентоспособность, «зеленая экономика», глобализация, экологический рынок, отрасли экономики, эколого-экономическая конкурентное преимущество.

Лит.: 35.

Відомості про автора

АНДРУСЯК Наталія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства, обліку і аудиту, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (бул. Шевченка, 81, Черкаси, 18031, Україна, e-mail: andrusiak.n@gmail.com).

АНДРУСЯК Наталья Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики предприятия, учёта и аудита, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого (бул. Шевченко, 81, Черкасы, 18031, Украина, e-mail: andrusiak.n@gmail.com).

ANDRUSYAK Natalia Oleksandrivna – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Enterprise Economics, Accounting and Auditing, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy (81 Shevchenko Blvd., Cherkassy, 18031, Ukraine, e-mail: andrusiak.n@gmail.com).

